

DİYARBAKIR'LI GÖÇ ÇOCUKLARI

● **Şeyhmus DİKEN**

*"Kaybolmuş yüzyılların vatanında
Ölümün erken takibe aldığı çocuklar"*

Murathan Mungan

Diyarbakır, eskiden beri göç veren ve göç alan bir kent. Osmanlı'nın beylerbeyilik merkezi unvanı verdiği dönemlerden beri süregelen bir süreç.

Hep anlatıldı. Anlatılmaya da devam edilecek gibi. Önceleri insanlar, kırların ekonomik ve toplumsal nedenli iticiliğinden, kentlerin cazibesinden kent merkezlerine göç ederdi. Şimdi çok şey değişti. Artık siyasal nedenli güvenlik politikaları insan göçünde etkili olmaya başladı. Yeni göç tanışıklığı çok farklı bir yerde. Kent kimliğinin içinde erimek, yok olmak, yeni bir kimliğe bürünmek için göçüyorlar artık. Zorunlu göçlerin hızlandırarak yarattığı türden bir "Siyasal Kentleşme" artık kentlere damgasını vuruyor. Yoksa ülke genelinde marjinal olarak kabul edilen siyasal partilerin etnik kimliğin ağır bastığını bildiğimiz göç alan büyük kentlerde ve bir kısım büyük kentlerin varoşlarında etkili siyasal temsil sergilemeleri nasıl açıklanabilir!

Kentlerin kentsel kimliği, kır insanını, kırsal köklü insanını ne ölçüde kucaklayabilir? Burası tartışmalıdır. Diyarbakır örneğinden yola çıkarsak, göç edilecek yerleşilen kentin her bir mahallesi, sokağı, göç veren kırsal coğrafyanın kötü ve bozulmuş kopyası durumuna dönüşüyor. Diyarbakır'ın 300 bin nüfuslu Bağlar beldesi şehir içinde bir köy gibi ; 150 tandırı ve 50 ahır ile koskoca bir köy. Bağlar o denli göç vurgunu ki, 0-3 yaşları arasında ölen çocuklara artık taziye bile kurulmuyor.

Bu dramı, yakın zamanlarda yapılmış araştırmalarla, rakamların ışığında tartışmakta yarar var.

1996 yılında Habitat - 2 'ye sunulmak üzere hazırlanan "Bölge içi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması" çalışmasına göre; Diyarbakır'da kişi başına yıllık gelir ortalaması 283 dolardır. Diyarbakır'a zo-

runlu nedenlerle göç eden Grup'ta ise bu oran, ortalama 203 dolar olarak belirlenmiştir. ⁽¹⁾

Recep DUMANLI'nın 1994 yılında yaptığı Yoksulluk Sınırı Araştırmasına göre; Diyarbakır ili Yoksulluk Sınırı kişi başına 432 dolar/yıl'dır. Yine Dumanlı'ya göre, bu rakama hiç bir şekilde "Gıda Dışı Harcamalar" dahil edilmemiştir. Recep Dumanlı'nın bu araştırması baz alındığında, bırakınız zorunlu göç grubunu (% 95.6) Diyarbakır nüfusunun kendisi de, yerleşik olanı da (% 80.7) yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. ⁽²⁾

Yine Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin Habitat-2 için hazırladığı yukarıdaki çalışmaya dönerssek; Diyarbakır'la ilgili olarak 1990 öncesi en önemli göç nedeni geçim sıkıntısı ile yüzde 43.3 iken, bu oran 1990 sonrasında % 18.7'e düşmektedir. Ayrıca 1990 öncesinde köy yakılması ve boşaltılması nedeniyle göç yüzde 15.94 iken, 1990-1996 arasında bu oran yüzde 58'e çıkmıştır. Bu rakam yüzde 3'lük bir farkla bir başka araştırma ile de doğrulanmıştır. (Diyarbakır Sokak Çocukları Araştırması - Sevil Atauz) Rakamlardan ve yüzdelerden de anlaşılacağı üzere göçün niteliğinde net bir değişim söz konusudur.

Bu kadar geniş bir girişten sonra, sözü göçün vurgununu yiyen, hatta en büyük sıkıntısını yaşayan çocuklara getirmek gerekir.

İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Adli Psikiyatri bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Gökhan ORAL'in beş yıllık çalışmayla hazırladığı "Sokak Çocukları" araştırması, onların "Göç Kurbanları" olduklarını ortaya çıkarmıştır. 6-25 yaş arasında 135 kişiyle yapılan araştırmaya göre "sokak sakinlerinin" yüzde 92'si aileleriyle birlikte Doğu ve Güneydoğu'dan İstanbul'a göç etmişlerdir. ⁽³⁾

Göçün önceki ve şimdiki gerekçelendirmelerine değindik. Ekonomik nedenli göçlerin yaşandığı 1980'lere kadarki dönemlerde, Diyarbakır sokakların-

da aile ekonomisine katkı amacıyla çocuklar yaşardı. Kendi çocuk sesleri ve tınılarıyla bağırırlardı. "Şeh (şe) heye, neynik heye, kevirê çaqmakê, pelê cixarê heye"⁽⁴⁾ Ya da o günlerde sigara tiryakilerinin itibar ettiği, üzerinde "Made in Austria" veya "Made in Hungaria" yazan, benzinli "Muhtar Çakmakları"nda kullanılmak üzere, Diyarbakır'daki 8. Ana Jet Üssü'nden (Halk arasında Havaalayıcı olarak telaffuz edilir.) temin edildiği rivayet olunan, Uçak Benzini satarlardı.

Dikkatli bir göz de görürdü ki; çocukların sattığı mallar, kolculardan yada gümrükçülerden gizlenerek tüketilen, bir tabakası bile suç sayılan Lice-Helhel, Muş yada Mardin-Xurs tütünlerinin sarıldığı sigara kağıtlarıydı. Ve de bu sarı kehribar gibi tütünlerden yapılan sarma sigaraların tüttürülmesine yarayan üstten çakmalı "muhtar çakmakları"nın taşı ve benziniydi satılan.

Doğal olarak arada bir de olsa sakal, bıyık ve saçları taramada kullanılan tarak ve el ayasına sığan, yuvarlak, arkası horoz resimli aynalarda yüzlerini seyretmek lüksüne sahip kırsal köklü ve halen köyleriyle bağlarını devam ettiren insanlardı alıcıları.

Biraz daha az sermaye ile maişet telaşına düşen çocuklar, sıcağında asfalt eriten Diyarbakır yazında "Ava buzê, kakilê guzê, memikê gizê"⁽⁵⁾ diye bağırarak, buzlu su satarlardı, teneke ya da sacdan yapılmış ibrikleriyle.

Şimdi öyle mi? Teknoloji artık göç vurgunu çocukları da vurdu. Pazarlama tekniklerinin çarkları arasına aldı çocukları. Sattıkları ya onbin liralık "Keloğlan" sakızıdır, ya da boylarında büyük şeffaf naylon torbalarda taşınarak pazarlanan kağıt peçete-mendillerdir.

Gün boyu süren, göç çocuklarının gündelik hayatları ve geçim telaşlarının zaman zaman kesintiye uğradığı da olurdu. Öğlen saatlerinde dükkanların önlerine bırakılan ve lokantacılarca geri götürülmeyi bekleyen yemek artıklarıdır paylarına düşen. Artık gündelik kent görüntülerinin karelerine yansıyan, yemek artıklarının bulunduğu tepsilerin başına üşüşen çocuklardır.

Akşamları yine boylarından büyük çuvallar ya da elle itilen arabalarla, çöp eşelemek ve para edecek ne

bulurlarsa toplamaktır kaderleri.

Talan edilen ve yıkıma uğrayan bir coğrafyada göç çocukları için belki de ayakta kalan tek değer; yavaşananların üzerine oturtulan ve rantını da yiyen arabesk şarkıdaki ifadedir. "Yıkılmadım, ayaktayım."

Ve arabeskten uzak duran, Diyarbakır göç çocukları için Şükrü ERBAŞ bir sestir artık.

*"Üçbin Kürt köyünün gözleri kocaman sürgününe
bir avuç dönüş olabilmek için sevdim seni"*

1998 Ağustos'una kadar Diyarbakır'daki 7. Kordolu Komutanlığı'nı yürüten, şu anda da Genel Kurmay Harekat Daire Başkanı olan General Yaşar BÜ-YÜKANIT : "Yaşları 8-12 arasında ve yatacak yerleri olmayan, en az ikibin sokak çocuğunun Diyarbakır'da var olduğunu" 30 Ağustos 1998 Resepsiyon'unda açıklıyor. ⁽⁶⁾ Yine Diyarbakır Sokak Çocukları Araştırması bu rakamı 2370 çocuk olarak belirtiyor. ⁽⁷⁾ Gerçek sayının bunun çok daha ötesinde olduğu bildiğimiz gerçeklerdendir. Diyarbakır'ın göç çocuklarıdır artık kentin yeni ve soluk yüzleri. Büyüyüpte küçülmüş gibi ağırbaşlı, sessiz duran ve hep suçluluk duygusuyla ürkek göç çocukları.

Göç çocukları, kentin varoşlarında oluşturulan gettolarında hergün daha net anılıyor ki, paylarına düşen kentin büyüklüğü içinde biraz daha yalnızlıktır. Yitirilmiş kimliklerin yitik adresleridir kentler, göç çocukları için.

(1) Bölgeiçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde araştırması. TMMOB - 1996 1. Baskı Yayını. 1998 2. Baskı.

(2) Recep DUMANLI - Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkisi 1995 ANKARA

(3) Radikal Gazetesi 17 Ekim 1998 Syf. 3

(4) Şeh-Şe : Tarak, Neynik : Ayna, Kevire Çağmaq : Çakmak taşı, Pelê Ciğarê : Sigara Kağıdı, Tarak var, Ayna var, Çakmak Taşı ve Sigara Kağıdı var."

(5) Ava buzê, kakilê guzê, memikê qizê : "Cevizin içi, kız memesi gibi saf ve temiz su" anlamındadır.

(6) İsmet BERKAN, Radikal 1 Eylül 1998

(7) Doç. Dr. Sevil ATAÜZ - Diyarbakır Sokak Çocukları Araştırması Uluslararası Lions MD 118 Yönetim Çevresi Yayını.